

Vyresnio amžiaus asmenų nuostatos dėl darbinės karjeros tęstinumo

Violeta Vilkoitytė

Vilniaus universiteto Filosofijos fakultetas
violeta.vilkoityte@gmail.com

Daiva Skučienė

Vilniaus universiteto Filosofijos fakultetas
daiva.skuciene@fsf.vu.lt

Santrauka. Šiame straipsnyje analizuojamos vyresnio amžiaus asmenų nuostatos dėl darbinės karjeros tęstinumo skirtinguose darbo rinkos sektoriuose. Tiriama dalyvavimą darbo rinkoje lemiantys veiksniai ir kokią įtaką jie turi skirtinguose darbo rinkos segmentuose. Naudojami Europos darbo sąlygų tyrimo (2015) pirminiai duomenys, atliekami krostabuliacijos ir χ^2 testai, faktorinė analizė ir logistinė regresija. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vyresnio amžiaus asmenų nuostatomis dirbti turi įtakos lyties aspektas, jis svarbus žemės ūkio, statybų, viešbučių ir švietimo srityse. Finansų, viešojo administravimo, švietimo ir sveikatos paslaugų sektoriuose svarbus išsilavinimas. Kenksmingi veiksniai turėjo įtakos finansų ir švietimo, gamybos ir žemės ūkio veikloje. Tolesniam vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimui visuose sektoriuose itin svarbus pasitenkinimas darbu ir sveikata.

Pagrindiniai žodžiai: senėjimas, darbo rinka, nuostatos dirbti.

Elderly Attitudes on the Continuity of Working Careers

Summary. This article analyses the elderly attitudes on the continuity of working careers in different sectors of the labour market. It discusses theoretical approaches and the determining factors of older people participation in the labour market. Attention is drawn to the impact they have in different labour market sectors.

The investigation was carried out in primary quantitative data analysis. The factors of participation in different labour market sectors were analysed using the data of the European Working Conditions Survey (2015). Primary data are treated with the statistical software package (SPSS). Data analysis includes frequency distribution, cross-tabulation, chi-square tests, factor analysis, and logistic regression methods.

The research results shown that in Lithuania, three quarters of the elderly want to pursue a professional career, but attitudes vary across sectors. Logistic regression models showed that job and health satisfaction is particularly important for all sectors. Gender is important in agriculture, hotels, and education. In the financial, public administration, education and health services, the role of education plays an important role and increases the attitudes of working longer. Harmful factors identified during the study had an impact on four branches.

Received: 2020-03-05. **Accepted:** 2020-04-21

Copyright © 2020 Violeta Vilkoitytė, Daiva Skučienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Psychologically challenging conditions have affected the financial and educational sectors, harmful substances and physically demanding working conditions affect the attitudes of workers in the manufacturing sector, and harmful feelings affect the agricultural sector workers.

Keywords: aging, labour market, attitudes towards work.

Įvadas

Politikos formuotojų ir akademinės bendruomenės vis dažniau akcentuojami demografiniai pokyčiai. Gyventojų senėjimo tendencija kelia daug socialinių ir ekonominių iššūkių visose socialinės politikos srityse, viena iš jų – darbo rinka (Europos Komisija, 2017; Breinek, 2018). Siekiant išvengti su darbo jėgos struktūros deformacijomis susijusių iššūkių, užtikrinant tvarų ekonomikos augimą ir stabilų socialinės apsaugos sistemos veikimą, galima strategija – vyresnio amžiaus asmenų užimtumas ir aktyvesnis dalyvavimas darbo rinkoje (Buckley et al., 2013; Gaag, Beer, 2015, Fleischmann, Koster, 2018). Europos pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijoje „Europa 2020“ akcentuojama, kad senėjimas yra viena iš trijų struktūrinių problemų, su kuriomis susiduria Europos Sąjunga, ir pabrėžiama, kad reikia įtraukti vyresnio amžiaus žmones siekiant spręsti mažėjančios darbo jėgos problemą (Europos Komisija, 2011). Tai galėtų būti sprendžiama efektyviai panaudojant prieinamus žmogiškuosius išteklius.

Svarbu pabrėžti, kad Lietuva priskiriama prie sparčiausiai senstančių Europos Sąjungos šalių (Stankūnienė et al., 2014; Bouman et al., 2015). Tai reiškia, kad šalis turėtų skirti ypatingą dėmesį demografinių pokyčių sukeltiems iššūkiams darbo rinkoje. Visuomenės senėjimo aktualumą šalyje pagrindžia Lietuvos Respublikos Vyriausybės rengiamos konsultacijos su visuomene, pavyzdžiui, „Lietuvos demografijos forumas: ar vėl tapsime 3 milijonų šalimi?“ ir Demografijos, migracijos ir integracijos 2018–2030 m. strategija, trečdalis jos turinio skiriama vyresnio amžiaus asmenims ir jų dalyvavimui darbo rinkoje. Vyresnių asmenų užimtumą Lietuvoje tirti pradėjo Gruževskis et al. (2006) bei Okunevičiūtė-Neveauskienė ir Moskvina (2008; 2013), tęsė ir gilesnes analizes atliko Moskvina ir Skučienė (2014), Brazienė ir Mikutavičienė (2015), Skučienė et al. (2015), Lengvinienė ir Rutkienė (2016), Okunevičiūtė-Neveauskienė ir Pocius (2017). Pažymima, kad vyresni darbuotojai susiduria su sunkumais ir pakankamai anksti pasitraukia iš darbo rinkos, tačiau situacija skirtinguose darbo rinkos sektoriuose nebuvo analizuojama. Todėl suformuotas tyrimo tikslas – išanalizuoti vyresnio amžiaus asmenų ketinimus tęsti darbinę karjerą skirtinguose darbo rinkos sektoriuose lemiančius veiksnius. Norėta išsiaiškinti, kas skatina darbuotojus ilgiau išlikti darbingus. Tyrimo tikslui įgyvendinti keliami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinėje literatūroje teikiamus vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimą darbo rinkoje lemiančius veiksnius.
2. Ištirti vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimą skirtinguose darbo rinkos sektoriuose lemiančius veiksnius.

Literatūros apžvalga

Pastebima auganti bendros gyventojų struktūros pagyvenusių žmonių dalis. Teigiama, kad visuomenės senėjimui turi įtakos gimstamumo, migracijos ir vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės pokyčiai (Stankūnienė et al., 2014; Bouman et al., 2015; Garlauskaitė, Zabarauskaitė, 2015; Teitelbaum, 2015). Dėl minėtos kaitos mažėja darbingo amžiaus asmenų skaičius (Lengvinienė, Rutkienė, 2016) ir santykinai daugėja vyresnio amžiaus darbo rinkos dalyvių (Boveda, Metz, 2016). Darbo išteklių papildymo rezervas tampa itin svarus demografinio nuosmukio sąlygomis (Okunevičiūtė-Neveauskienė, Pocius, 2017). Teigiama, kad senėjimas nevienodai veikia skirtingus darbo rinkos sektorius, vyresnio amžiaus asmenų aktyvumas ūkio šakose ir jų veikloje skiriasi (Beleiciks, 2018).

Reikia pasakyti, kad yra didelių skirtumų tarp sektorių, vienuose vyrauja jauni darbuotojai, kituose – vyresni (Mulders, Wadensjo, 2015). Daug vyresnio amžiaus asmenų yra viešojo administravimo ir švietimo paslaugų sektoriuose, o apgyvendinimo ir maisto paslaugų sektoriuje vyrauja jaunesni (Mulders, Wadensjo, 2015). Taip pat pagyvenusius asmenis linkęs samdyti sparčiai besiplečiantis ir nesudėtingu, mechaniniu darbu pasižymintis pramonės sektorius (Mulders, Wadensjo, 2015). Svarbu paminėti, kad 2008 m. nuosmukis labiausiai palietė pramonės ir statybos sektorius, kur daugiausia dirbo vyrai, didėjant nedarbui daugėjo dėl amžiaus diskriminuojamų darbuotojų (Okunevičiūtė-Neveauskienė, Moskvina, 2013). Šie sektoriai itin jautrūs krizės metu. Matomas netolygus pagyvenusių darbuotojų pasiskirstymas ūkio šakose, teigiama, kad šiai kartai palikus darbo rinką tam tikri sektoriai susidurs su didžiuliu darbo jėgos trūkumu (Boveda, Metz, 2016; Breinek, 2018). Akivaizdu, kad senėjimas susijęs su darbo jėgos struktūros deformacijomis skirtingose darbo rinkos šakose.

Teigiama, kad dėl darbo jėgos senėjimo mažėja darbuotojų skaičius ir darbo našumas, svarbu pabrėžti, kad jis yra individualus ir specifinis tam tikruose sektoriuose (Breinek, 2018). Galima manyti, jog taip yra todėl, kad vyresnio amžiaus darbuotojai netolygiai pasiskirstę, tad dėl gausios koncentracijos našumo sumažėjimas yra didesnis. Asmens individualaus našumo sudėtingumas rodo bendravimo įgūdžius, informacijos apdorojimo greitį, jėgą ir ištvermę, sveikatą, savidiscipliną, lankstumą, administracinius ir strateginius pajėgumus, matematikos įgūdžius, žodyno dydį, švietimą, motyvaciją, energiją ir darbo patirtį (Breinek, 2018). Senėjimo poveikis našumui priklauso nuo darbo patirties, fizinės jėgos ir pažinimo gebėjimų svarbos darbo rezultatams. Kitaip tariant, įvairioms darbo vietoms skirtinguose sektoriuose reikia skirtingų pažinimo gebėjimų ir fizinės jėgos. Pavyzdžiui, nekvalifikuoti darbuotojai neretai dirba fiziškai ir psichologiškai sunkiomis sąlygomis. Manoma, kad ekonominį augimą galima paskatinti perkeltant senstančią darbo jėgą iš mažiau produktyvių pramonės šakų į perspektyvesnes arba didinant žmogiškojo kapitalo efektyvumą (Breinek, 2018). Anksčiau darbuotojai turėjo tik tam tikram darbui atlikti reikiamus įgūdžius, tačiau nuolat kintamoje darbo rinkoje reikalingas žinių atnaujinimas (Lengvinienė, Rutkienė, 2016). Vyresnio amžiaus darbuotojai galėtų būti mokomi ir perkvalifikuojami, kad galėtų dirbti tinkamą darbą ir jų našumas nemažėtų. Teigiama, kad didesnis žmogiškasis kapitalas – pagrindinis ekonomikos augimo veiksnys (Breinek, 2018). Galima teigti, kad tam tikruose darbo rinkos sektoriuose būdinga vyresnio amžiaus asmenų koncentracija ir su tuo susijęs

menkas našumas, tad galimas sprendimas darbuotojus perkelti į kitus sektorius, jų mokymas ir perkvalifikavimas.

Manoma, kad didinti pensinį amžių yra būdas visoms vyresnio amžiaus asmenų nedarbo problemoms spręsti. Pabrėžiama, kad, sprendžiant iššūkius lanksčiau, tikslinga svarstyti pensinio amžiaus diferencijavimo galimybes (Okunevičiūtė-Neveauskienė, Pocius, 2017). Pavyzdžiui, atsižvelgti į minėtą sektorių specifiką ir mažesnį pensinį amžių numatyti sunkesnę fizinį darbą dirbantiems žmonėms, ilgesnį – aukštąjį išsilavinimą turintiems specialistams. Teigiama, kad yra daug potencialių veiksnių, darančių įtaką galimybės gauti ir išlaikyti darbą esant vyresnio amžiaus. Nuo jų priklauso padėtis darbo rinkoje ir perspektyvos. Kliūčių ir galimybių nustatymas gali padėti numatyti būsimą darbo rinkos organizavimą. Akcentuojama, kad vyresnio amžiaus asmenų užimtumo priemonės pirmiausia siejamos su tiesioginiu arba netiesioginiu amžiaus kliūčių šalinimu sukuriant aplinką, kurioje asmuo galėtų plėtoti savo galimybes, nepatirdamas nesėkmių dėl savo amžiaus (Okunevičiūtė-Neveauskienė, Moskvina, 2013). Svarbu apžvelgti, kokie kriterijai yra susiję su vyresnių darbuotojų išlankymu užimtumo struktūroje.

Finansinė padėtis. Teigiama, kad asmenys, gaunantys didesnes pajamas ir turintys santaupų, yra mažiau linkę dalyvauti darbo rinkoje sulaukę pensinio amžiaus (Pitt-Catshoupes, Smyer, 2005). Pajamų poreikis nemotyvuoja jų ilgiau išlikti aktyvių (Skučienė et al., 2015; Sewdas et al. 2017). Dažnai siekima išsilaikyti darbo rinkoje dėl mažų pensijų (Okunevičiūtė-Neveauskienė, Pocius, 2017). Galima teigti, kad asmenys, norėdami palaikyti įprastą gyvenimo lygį ir pajamas, yra linkę ilgiau išlikti rinkoje.

Išsilavinimas ir mokymasis. Tyrimai rodo, kad aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys ilgiau dalyvauja darbo rinkoje (Gong, McNamara, 2011). Svarbu paminėti, kad mažiau išsilavinę asmenys dažniau dirba nekvalifikuotą darbą, kuris, kaip aptarėme, yra fiziškai ir psichologiškai sunkesnis. Pabrėžiama, kad nuolatinis mokymasis yra būtina išlikimo darbo rinkoje sąlyga bet kurio amžiaus asmenims (Lengvinienė, Rutkienė, 2016; Breinek, 2018). Akivaizdu, kad išsilavinimas ir naujų kompetencijų įgijimas yra vienas iš svarbiausių veiksnių, leidžiančių pagyvenusiems darbuotojams ilgiau dalyvauti darbo rinkoje.

Sveikata. Teigiamai savo sveikatą vertinantys vyresni asmenys ilgiau dirba (Breinek, 2018). Susilpnėjusi fizinė ir psichologinė sveikata yra viena iš svarbiausių priežasčių, lemiančių ankstyvą darbuotojų pasitraukimą (Buckley et al., 2013; Appanah, Biggs, 2015; Sewdas et al. 2017). Pavyzdžiui, ilgėjanti gyvenimo trukmė turėjo įtakos vyresnio amžiaus gyventojų užimtumui didėti, tad svarbi tolesnio aktyvumo augimo sąlyga – sveikatos ir gyvenimo kokybės gerėjimas (Okunevičiūtė-Neveauskienė, Pocius, 2017). Svarbu paminėti, kad sveikatos būklė gali būti susijusi su darbo sąlygomis ir aplinka (Buckley et al., 2013). Fiziškai ir psichologiškai žalingomis sąlygomis dirbantys asmenys anksčiau pasitraukia iš darbo rinkos į pensiją ne tik dėl darbo specifikos, bet ir dėl sukeltų sveikatos problemų.

Darbo sąlygos ir aplinka. Darbo sąlygos apima darbo organizavimo formą, fizinį ir psichologinį krūvį darbo vietoje, darbo laikas ir darbo vietų dizainas taip pat susiję (Ghosheh et al., 2006). Teigiama, kad žalingos sąlygos, darbo organizavimo formų nelankstumas gali būti svarbi staigaus išėjimo į pensiją priežastis (Breinek, 2018; Sewdas et al. 2017). Pastebima, kad Lietuvoje vyresnių asmenų užimtumas gana didelis, bet gyvenimo kokybė neatitinka

Europos gyvenimo standartų (Okunevičiūtė-Neveauskienė, Moskvina, 2013). Taip yra, nes šiai grupei skiriama per mažai dėmesio, o darbo vietų kokybės klausimai nėra integruojami į ilgalaikius planavimo dokumentus. Savaime suprantama, kad netinkamos sąlygos daro neigiamą įtaką sveikatos būklei, darbo paskatoms ir galimybėms.

Darbo ir gyvenimo balansas. Neretai vyresni darbuotojai nori daugiau laiko praleisti su artimaisiais, atsiranda darbo ir gyvenimo balanso poreikis. Teigiama, kad, netenkinant šios sąlygos, galimas konflikto atsiradimas (Buckley et al., 2013). Tai neigiamai veikia darbo paskatas.

Tyrimo metodika

Nagrinėjant skirtingas darbo rinkos sritis nustatyta, kad žemdirbystės, gamybos, statybos, viešbučių ir restoranų, finansų, viešojo administravimo, švietimo ir sveikatos sektoriuose vyrauja netolygus vyresnio ir jauno amžiaus darbuotojų pasiskirstymas. Tiriant vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimo darbo rinkoje veiksnius taikoma pirminių kiekybinių duomenų analizė. Naudojami šeštojo Europos darbo sąlygų tyrimo (2015) (toliau – EDST) duomenys. Duomenys apdorojami SPSS (Statistical Package for Social Sciences for Windows) statistinių programų paketu, 21.00 versija. Analizuojamos vyresnių asmenų nuostatos dėl darbinės karjeros tęstinumo skirtinguose darbo rinkos sektoriuose ir tam turintys įtakos veiksniai. Analizuojant ketinimus dirbti pagal lytį, išsilavinimą, dalyvavimą mokymuose, pasitenkinimą sveikata ir darbo sąlygomis, atliekamos krostabuliacijos ir χ^2 testai. Tiriant fizines ir psichosocialines rizikas ir darbo organizavimą atliekama faktorinė analizė, naudojamas varimax sūkis. Tokiu būdu sumažinamas nagrinėjamų kintamųjų skaičius, pavyzdžiui, nuo m iki n , kad $n < m$. Gaunamas vienas ar keli apibendrinantys veiksniai iš keliolikos panašių savo prasme kintamųjų.

Vėliau tiriama situacija žemdirbystės, gamybos, statybos, viešbučių ir restoranų, finansų, viešojo administravimo, švietimo ir sveikatos sektoriuose. Kiekvienam sektoriui sudaromas dvinarės logistinės regresijos modelis. Analizuojama, kaip dvireikšmis priklausomas kintamasis priklauso nuo nepriklausomų kintamųjų. Priklausomu kintamuoju laikomas klausimas, atspindintis norą toliau dirbti sulaukus vyresnio nei 60 metų amžiaus. Regresoriai apima aptartus dalyvavimo darbo rinkoje veiksnius ir faktorinės analizės metu išskirtus faktorius. Paprastai į regresijas traukiami statistiškai reikšmingi nepriklausomi kintamieji (reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$). Svarbu paminėti, kad visiems darbo rinkos sektoriams taikomas tas pats veiksmų rinkinys, tad tam tikri kintamieji viršija šį lygmenį ir yra statistiškai nereikšmingi. Nepaisant to, jie yra paliekami, nes buvo aptarti teorinėje dalyje, o tyrimo metu atskleidžia, kuriam sektoriui kurie veiksniai turi įtakos.

Vyresnio amžiaus asmenų nuostatos dėl darbinės karjeros tęstinumo skirtinguose darbo rinkos sektoriuose ir tai lemiantys veiksniai

Atskleidžiamos vyresnio amžiaus asmenų nuostatos dėl darbinės karjeros tęstinumo sulaukus vyresnio nei 60 metų amžiaus. Į klausimą, ar norėtų tęsti darbą, teigiamai atsakė 70,7 proc. respondentų, neigiamai – 29,3 proc. (žiūrėti 1 lentelę). Tai rodo, kad dauguma vyresnio amžiaus asmenų nori dalyvauti darbo rinkoje ir išlikti aktyvūs.

1 lentelė. Vyresnio amžiaus asmenų ketinimai dirbti (proc.)

Dirbti	Nedirbti
70,7	29,3

Šaltinis: sudaryta remiantis EDST duomenimis

Atlikto χ^2 testo rezultatai rodo, kad vyrų ir moterų nuostatos dalyvauti darbo rinkoje statistiškai reikšmingai skiriasi ($p = 0,000$). 68,2 proc. moterų ir 72,9 proc. vyrų ketina dirbti. Skirtumai gana maži, tai rodo, kad moterys nori aktyviai dalyvauti darbo rinkoje. Ta pati tendencija buvo pastebima nagrinėjant vyresnio amžiaus asmenų užimtumo lygio dinamiką – moterų užimtumo lygis beveik toks pat kaip ir vyrų.

Nuostatos dėl darbinės karjeros tęstinumo skiriasi pagal turimą išsilavinimą. Atliktas χ^2 testas statistiškai reikšmingas ($p = 0,000$). Pagal tarptautinį standartizuotą švietimo klasifikatorių (ISCED) suskirstyti švietimo lygiai rodo, kad dažniausiai nedirbti ketina ikimokyklinį ugdymą baigę asmenys (44,8 proc.). Su kiekvienu aukštesniu išsilavinimo lygiu noras ilgiau dalyvauti darbo rinkoje didėja. Didžiausių ketinimų dirbti išreiškė bakalauro (75,9 proc.), magistro (77 proc.) ir daktaro (88,4 proc.) laipsnį turintys asmenys. Tai patvirtina mintį, kad aukštesnį išsilavinimą turintys darbuotojai ilgiau dalyvauja darbo rinkoje (Gong, McNamara, 2011). Akivaizdu, kad ilgėjant mokymosi trukmei proporcingai ilgėja dalyvavimo darbo rinkoje trukmė. Išsilavinimas teigiamai veikia ketinimą dirbti sulaukus vyresnio amžiaus.

Buvo aptarta, kad ne tik išsilavinimas, bet ir dalyvavimas mokymuose turi įtakos aktyvumui. Atlikto χ^2 testo rezultatai rodo, kad nuostatos statistiškai reikšmingai skiriasi ($p = 0,002$). Matoma, kad per pastaruosius metus mokymuose dalyvavę asmenys dažniau ketina dalyvauti darbo rinkoje (71,7 proc.) nei mokymuose nedalyvavę (67,9 proc.). Nors skirtumas nedidelis, tačiau teorinėje dalyje buvo aptarta, kad šiuolaikinėje, nuolat kintamoje darbo rinkoje būtinas žinių atnaujinimas ir naujų kompetencijų įgijimas. Tai itin svarbus veiksnys, suteikiantis galimybių vyresnio amžiaus darbuotojams ilgiau išlikti aktyviems (Gedvilienė et al., 2015). Savaime suprantama, kad tai sudaro prielaidų praturtinti, atnaujinti žmogiškąjį kapitalą ir darbuotojui nenuvertėti.

Analizuojant ketinimus dirbti ir pasitenkinimą sveikata, išryškėjo dideli skirtumai, χ^2 testo rezultatai rodo, kad jie yra statistiškai reikšmingi ($p = 0,000$). Labai patenkinti sveikata dirbti ketina dažniausiai (85,8 proc.), kiek mažiau patenkinti – rečiau (76 proc.). Mažiausius ketinimus dalyvauti darbo rinkoje išreiškė asmenys, kurie sveikatą vertina prastai (36,9 proc.)

ir labai prastai (25,5 proc.). Akivaizdžiai matoma tendencija, kad kuo sveikata geresnė, tuo asmuo yra labiau linkęs tęsti darbinę veiklą. Tai patvirtina teorinėje dalyje aptartą sveikatos poveikį – bloga sveikatos būklė laikoma viena svarbiausių priežasčių, lemiančių ankstyvą pasitraukimą iš darbo rinkos (Buckley et al., 2013; Appanah, Biggs, 2015). Tai reiškia, kad, skiriant daugiau dėmesio sveikatinimui, galima pasiekti puikių rezultatų.

Buvo aptarta, kad darbas gali kelti riziką ir būti susijęs su prastesne sveikata. Pavyzdžiui, fiziškai ir psichologiškai sunkesnius darbus atliekantys asmenys gali iš darbo rinkos pasitraukti greičiau (Pitt-Catshoupes, Smyer, 2005). Analizuojant asmenų patiriamą riziką sveikatai ir ketinimus dirbti, atlikto χ^2 testo rezultatai rodo, kad nuostatos statistiškai reikšmingai skiriasi ($p = 0,00$). Asmenys, kurie mano, kad darbe rizikuoja savo sveikata, planuoja nedirbti (41 proc.). O tie, kurie taip nemano, nedirbti ketina rečiau (25,3 proc.). Galima teigti, kad rizikingas darbas iš tiesų kelia pavojų sveikatai ir mažina paskatas dirbti esant vyresnio amžiaus.

Vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimui darbo rinkoje svarbus ne tik pasitenkinimas sveikata, bet ir pasitenkinimas savo darbu. Atlikto χ^2 testo rezultatai rodo, kad nuostatos tęsti darbinę karjerą statistiškai reikšmingai skiriasi ($p = 0,000$). Matoma, kad asmenys, kurie labai patenkinti darbo sąlygomis, dažniausiai ketina dirbti ir toliau (81,8 proc.), o visiškai nepatenkinti tokių norą išreiškė beveik dvigubai rečiau (43,2 proc.). Ši tendencija rodo tiesioginę pasitenkinimo darbo sąlygomis ir aktyvaus vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimo darbo rinkoje sąsają. Patvirtinama mokslininkų išvada, kad darbo sąlygos – svarbus išlikimo darbo rinkoje veiksnys (Gruževskis, Orlova, 2012).

Buvo aptarta, kad darbo sąlygos daugiamatės ir apima daug skirtingų aspektų, pavyzdžiui, fizinį ir psichologinį krūvį, darbo organizavimą (Ghosheh et al., 2006). Nagrinėjant šią situaciją atidžiau, matomas skirtingas darbo sąlygų poveikis asmenų ketinimams dalyvauti darbo rinkoje. Įvairioms rizikoms atliktų χ^2 testų rezultatai rodo, kad nuostatos tęsti darbinę karjerą statistiškai reikšmingai skiriasi ($p = 0,000$). Išsiskyrė tik rizika susidurti su įvairiomis infekcijomis, skirtumai nebuvo statistiškai reikšmingi ($p = 0,053$). Analizuojant tyrimo rezultatus matoma, kad rečiau dirbti ketina asmenys, visą darbo laiką susiduriantys su dideliu triukšmu (54,2 proc.), garais ir tirpikliais (56,8 proc.), aukšta temperatūra (58,5 proc.), dūmais (59,3 proc.). Galima manyti, kad tam tikrų profesijų atstovai, kurie savo darbo vietoje patiria išvardytas neigiamas darbo sąlygas, sulaukę vyresnio amžiaus bus linkę anksčiau pasitraukti iš darbo rinkos. Mažiausią poveikį darbo paskatoms turėjo tabako dūmai – 64,4 proc. ketina likti darbovietėje, nepaisydami to, kad visą darbo laiką kvėpuoja žalingomis medžiagomis. Kuo dažniau susiduriama su rizikomis, tuo mažesnės paskatos dirbti. Asmenys, kurie niekada nesusiduria su išvardytais neigiamomis darbo sąlygomis, ketinimus dirbti išreiškė kur kas dažniau.

Kitoje rizikų grupėje, kuri apima fizines ir psichosocialines sąlygas, taip pat matomas skirtingas poveikis asmenų ketinimams ilgiau dalyvauti darbo rinkoje. Visoms rizikoms atliktų χ^2 testų rezultatai rodo, kad nuostatos statistiškai reikšmingai skiriasi ($p = 0,000$). Išsiskyrė tik rizika, susijusi su žmonių kilnojimu, skirtumai nebuvo statistiškai reikšmingi ($p = 0,091$). Tiriant fizines ir psichosocialines rizikas išryškėjo, kad didžiausią neigiamą poveikį darbo paskatoms turi visą darbo laiką kenčiantys varginančias pozas, tik 55,8 proc. ketina

dirbti. Neigiamai veikia emociškai sunkios situacijos – 58,5 proc. asmenų, kurie visą laiką su jomis susiduria, ketina dirbti sulaukę vyresnio amžiaus. Taip pat neigiamai veikia sunkumų kilnojimas – 59 proc. ketina ilgiau dalyvauti darbo rinkoje. Tai galima susieti ir su sveikatos veiksniais – prastesne sveikata pasižymi fiziškai ir psichologiškai sunkius darbus atliekantys darbuotojai, o sveikatos būklė veikia darbo paskatas (Pitt -Catsoupes, Smyer, 2005). Analizuojant tyrimo rezultatus galima pastebėti, kad kuo daugiau darbo laiko susiduriama su rizikomis, tuo mažesnės paskatos dirbti, tačiau išsiskiria sėdėjimas ir darbas kompiuteriu ar telefonu. Minėtos rizikos turi atvirkštinį poveikį – kuo daugiau laiko dirbama sėdimą darbą ar telekomunikacijų priemonėmis, tuo dažniau išreiškiama nuostata ilgiau išlikti aktyviems darbo rinkoje. Net 74,2 proc. susiduriančių su nuolatiniu sėdėjimu, ir 77,4 proc. dirbančių kompiuteriu ar telefonu ketina dirbti. Galima manyti, kad tokios darbo sąlygos yra priimtinos vyresnio amžiaus darbuotojams, nes yra mažiau varginančios. Kartu tai paneigia itin populiarų stereotipą, kad vyresniems darbuotojams būdingas informacinių technologijų neišmanymas (Henkens, Dalen, 2011; Merriam et al., 2015). Tyrimas parodė, kad telekomunikacijų naudojimas ir sėdimas darbas turi teigiamą poveikį ketinimams ilgiau dalyvauti darbo rinkoje.

Rezultatai rodo, kad neigiamos darbo sąlygos, fizinės ir psichosocialinės rizikos gali paveikti vyresnio amžiaus asmenų ketinimus pasilikti darbo rinkoje. Tyrimai rodo, kad pagerintos darbo ir sveikatos sąlygos susijusios su didesniu darbuotojų aktyvumu (Okunevičiūtė-Neverauskienė, 2008). Akivaizdu, kad, organizuojant darbą kuriamų sąlygų aspektui reikėtų skirti daugiau dėmesio.

2 lentelė. **Faktorinės analizės KMO and Bartlett testas ir pasukta komponentų matrica (1)**

Kaiser-Meyer-Olkin kriterijus		,843	
Bartlett sferiškumo testas		6230,901	
P reikšmė		,000	
		Komponentai	
		2	1
Žema temperatūra		,795	,058
Aukšta temperatūra		,781	,087
Triukšmas		,673	,276
Vibracijos		,627	,381
Dūmai		,548	,518
Tabako dūmai		,415	,651
Cheminės medžiagos		,109	,835
Garai ir tirpikliai		,225	,832

Šaltinis: sudaryta remiantis EDST duomenimis

Darbo sąlygų kintamųjų daug, tad toliau atliekama faktorinė analizė. Tokiu būdu sumažinamas nagrinėjamų kintamųjų skaičius, gaunami keli apibendrinantys faktoriai iš keliolikos panašių savo prasme kintamųjų. Analizuojant neigiamas darbo sąlygas buvo pašalintos sta-

tistiškai nereikšmingos rizikos. Gauti rezultatai rodo, kad koreliacijų matricoje nėra neigiamų reikšmių, jos statistiškai reikšmingai skiriasi nuo nulio ($p = 0,000$). Kintamieji tarpusavyje susiję, tai reiškia, kad juos veikia vienas ar keli latentiniai faktoriai. „KMO and Bartlett’s“ testo nurodyto „Kaiser-Meyer-Olkin“ kriterijaus vertė lygi 0,843, pageidaujama riba 0,05. Tai rodo, kad 84,3 proc. dispersijos kintamuosiuose gali paaiškinti išskirti faktoriai (žiūrėti 2 lentelę). „Bartlett’s Test of Sphericity“ reikšmingumo lygmuo rodo, kad kintamieji yra susiję vienas su kitu ($p = 0,000 < 0,05$). Šis rezultatas sutampa su koreliacijų matricos analize. Pasukta komponentų matrica išskiria du faktorius. Pirmasis faktorius apima aukštos ir žemos temperatūros, triukšmo, vibracijos ir dūmų veiksnius, tad šį faktorių įvardijame kenksmingų pojūčių faktoriumi. Antrasis apima tabako dūmus, kenksmingus garus tirpiklius bei chemines medžiagas, tad jis įvardijamas kenksmingų medžiagų faktoriumi (žiūrėti 2 lentelę).

Analizuojant fizines ir psichosocialines sąlygas, buvo pašalinti statistiškai nereikšmingi veiksniai ir tie, kurie turėjo priešingą poveikį nei likę (t. y. sėdimas ir telekomunikacijų darbas). Patobulintoje faktorinės analizės koreliacijų matricoje nėra neigiamų reikšmių, jos statistiškai reikšmingai skiriasi nuo nulio ($p = 0,000$). Kintamieji tarpusavyje susiję, tai reiškia, kad juos veikia vienas ar keli latentiniai faktoriai. „KMO and Bartlett’s“ testo nurodyto „Kaiser-Meyer-Olkin“ kriterijaus vertė lygi 0,636, pageidaujama riba 0,05. Tai rodo, kad 63,4 proc. dispersijos kintamuosiuose gali paaiškinti išskirti faktoriai (žiūrėti 3 lentelę). „Bartlett’s Test of Sphericity“ reikšmingumo lygmuo rodo, kad kintamieji yra susiję vienas su kitu ($p = 0,000 < 0,05$). Šis rezultatas sutampa su koreliacijų matricos analizės rezultatais. Pasuktoje komponentų matricoje išskiriami du faktoriai (žiūrėti 3 lentelę). Pirmasis faktorius apima varginančias darbo pozas, pasikartojančius rankų judesius ir sunkumų kilnojimą, tad šis faktorius aprėpia fiziškai sudėtingas sąlygas. Antrasis apima susidūrimus su emociškai sudėtingomis situacijomis, darbą su piktais klientais, bendravimą su nepažįstamais žmonėmis, o tai – psichologiškai sudėtingos sąlygos.

3 lentelė. Faktorinės analizės *KMO* and *Bartlett* testas ir pasukta komponentų matrica (2)

<i>Kaiser-Meyer-Olkin</i> kriterijus		,634	
<i>Bartlett</i> sferiškumo testas		8049,810	
P reikšmė		,000	
		Komponentai	
		1	2
Varginančios pozos		,839	,103
Pasikartojantys rankų judesiai		,729	,015
Sunkumų kilnojimas		,724	,019
Pikti klientai		,048	,841
Bendravimas su nepažįstamaisiais		,105	,772
Emociškai sudėtingos situacijos		,207	,707

Šaltinis: sudaryta remiantis *EDST* duomenimis

Galima teigti, kad išskiriami keturi negatyvių darbo sąlygų faktoriai, kurie apima kenksmingus pojūčius ir kenksmingas medžiagas, fizinius ir psichologinius sunkumus.

Tyrimo rezultatai parodė, kad vyresnio amžiaus asmenų nuostatos dėl darbinės karjeros tęstinumo skiriasi pagal lytį, išsilavinimą, dalyvavimą mokymuose, pasitenkinimą sveikata ir darbo sąlygomis. Teorinėje dalyje aptarėme tendenciją, kad demografiniai pokyčiai ne vienodai veikia skirtingus darbo rinkos sektorius, vyresnio amžiaus asmenų aktyvumas juose skiriasi (Beleiciks, 2018). Analizuojant asmenų ketinimus dirbti skirtinguose sektoriuose matoma netolygumų. Atlikto x^2 testo rezultatai rodo, kad jie statistiškai reikšmingai skiriasi ($p = 0,00$). Rečiausiai norą ilgiau dalyvauti užimtumo struktūroje išreiškė asmenys, dirbantys žemės ūkyje (66,8 proc.), gamybos (67,1 proc.) ir švietimo (69,5 proc.) sektoriuose (žiūrėti 4 lentelę). Galima daryti prielaidą, kad juose stipriau reiškiasi tam tikri neigiami veiksniai. Dažniausiai norą toliau dirbti išreiškė asmenys, dirbantys finansų (78,5 proc.), didmeninės ir mažmeninės prekybos (71,9 proc.) bei sveikatos paslaugų (71,4 proc.) sektoriuose (žiūrėti ten pat). Galima manyti, kad juose vyrauja palankios sąlygos, tinkamos vyresnio amžiaus darbuotojams.

4 lentelė. Nuostatos dėl darbinės karjeros tęstinumo pagal darbo rinkos sektorius (proc.)

Sektorius	Dirbti	Nedirbti
Žemdirbystė	66,8	33,2
Gamyba	67,1	32,9
Statyba	70,6	29,4
Viešbučiai ir restoranai	73	27
Finansai	78,5	21,5
Viešasis administravimas	70,6	29,4
Švietimas	69,5	30,5
Sveikata	71,4	28,6

Šaltinis: sudaryta remiantis EDST duomenimis

Siekiant išsiaiškinti, kokie veiksniai turi įtakos vyresnio amžiaus asmenų ketinimams dirbti skirtinguose darbo rinkos sektoriuose, kiekvienam iš sektorių sudaromi dvinarės logistinės regresijos modeliai į juos įtraukiant veiksnius ir faktorinės analizės metu išskirtus faktorius. Tiriama, ar pagal ankstesniame poskyryje išanalizuotas charakteristikas galima numatyti tikimybę, ar asmuo dirbs. Atlikus regresinę analizę, priklausomas kintamasis, išreiškiantis vyresnio amžiaus asmenų ketinimus dirbti, buvo perkoduotas. Atsakymą dirbti atitinka 0, nedirbti – 1. Gauti rezultatai bus interpretuojami pagal naujai priskirtas reikšmes. Svarbu paminėti, kad visiems darbo rinkos sektoriams taikomas tas pats veiksnių rinkinys.

Sudarytas logistinės regresijos modelis žemės ūkyje sektoriui yra statistiškai reikšmingas, pseudodeterminacijos koeficientas lygus 0,203, tenkinama pageidaujama riba ($R^2 > 0,2$). Tai reiškia, kad reikšmės paskirstomos pakankamai gerai. Gautas dvinarės logistinės regresijos modelis nusako, ar vyresnio amžiaus asmuo ketina toliau dirbti, 72,1 proc. tikslumu.

Remiantis sudarytu modelių galima prognozuoti labiau tikėtinas reikšmes. Gauti rezultatai rodo, jei asmuo yra vyras, tada mažėja tikimybė, kad jis norėtų toliau verstis žemdirbyste (žiūrėti 5 lentelę). Matomas faktorių poveikis, statistiškai reikšmingi ($p = 0,001$) kenksmingi pojūčiai, kurie apima triukšmą, vibraciją, per aukštą ar žemą temperatūras bei kvapą, pavyzdžiui, dūmus. Susiduriant su šiuo faktoriumi tikimybė dirbti mažėja. Kiti faktoriai statistiškai nereikšmingi, tad galima manyti, kad šiame sektoriuje įtakos neturi. Pasitenkinimas sveikata ir darbu turi teigiamą poveikį: kuo vertinimas geresnis, tuo didesnė tikimybė ilgiau dalyvauti žemės ūkio sektoriuje.

5 lentelė. Logistinės regresijos (žemdirbystės sekt.) nepriklausomi kintamieji

	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vyras (1)	-,062	,137	,002	,940
Sveikata	,777	58,724	,000	2,176
Darbas	,543	23,308	,000	1,720
Pojūčiai	-,211	5,971	,001	,809
Medžiagos	-,112	1,903	,168	,894
Psichologinės	-,017	,039	,844	,983
Fizinės	,187	3,137	,077	1,206
Išsilavinimas	-,028	,239	,625	,972

Šaltinis: sudaryta remiantis EDST duomenimis

Sudarytas dvinarės logistinės regresijos modelis gamybos sektoriui yra statistiškai reikšmingas, pseudodeterminacijos koeficientas lygus 0,296. Reikšmė tenkina ribą $R^2 > 0,2$. Tai reiškia, kad reikšmės paskirstomos tinkamai. Gautas modelis nusako, ar asmuo ketina dirbti sulaukęs vyresnio amžiaus, 70,5 proc. tikslumu. Remiantis sudarytu regresijos modeliu ir prognozuojant labiau tikėtinas reikšmes matoma, kad lytis neturi reikšmės, kintamasis yra statistiškai nereikšmingas ($p > 0,005$) (žiūrėti 6 lentelę). Rezultatuose matomas dviejų faktorių poveikis, statistiškai reikšmingos kenksmingos medžiagos ($p = 0,002$) ir fiziškai sudėtingos darbo sąlygos ($p = 0,000$). Galima manyti, kad gamybos įmonėse darbuotojai neretai susiduria su triukšmu, vibracijomis, aukšta ar žema temperatūra, kvapais, sunkumų kėlimu, pasikartojančiais rankų judesiais ir varginančiomis darbo pozomis. Susiduriant su šiais veiksniais tikimybė ilgiau dirbti gamybos sektoriuje – mažėja. Pasitenkinimas sveikata ir darbu turi teigiamą poveikį kaip ir anksčiau aptartame sektoriuje: kuo vertinimas geresnis, tuo didesnė tikimybė pasilikti.

Modelis, apimantis statybų sektorių, yra statistiškai reikšmingas. Pseudodeterminacijos koeficientas lygus 0,238, ši reikšmė tenkina ribą $R^2 > 0,2$. Galima daryti išvadą, kad reikšmės paskirstomos tinkamai. Gautas dvinarės logistinės regresijos modelis nusako ketinimą dirbti statybų sektoriuje 71,9 proc. tikslumu. Modelis prognozuoja labiau tikėtinas reikšmes. Aki-vaizdžiai matoma, kad lytis statistiškai reikšminga ($p = 0,001$) (žiūrėti 7 lentelę). Jei tai yra vyras, didėja tikimybė ilgiau dirbti. Rezultatai rodo, kad visi faktoriai yra statistiškai nereikš-

mingi ($p > 0,005$). Galima manyti, kad šiame sektoriuje nesusiduriama su rizikos veiksniais ir kenksmingomis darbo sąlygomis arba jos tiesiog neturi reikšmės darbuotojų ketinimams. Pasitenkinimas sveikata ir darbu turi teigiamą poveikį: kuo pasitenkinimas didesnis, tuo didesnė tikimybė ilgiau dirbti statybų sektoriuje.

6 lentelė. Logistinės regresijos (gamybos sekt.) nepriklausomi kintamieji

	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vyras (1)	-,117	,557	,455	,889
Sveikata	,477	20,237	,000	1,611
Darbas	,315	7,694	,001	1,370
Pojūčiai	-,074	,960	,327	,929
Medžiagos	,084	1,988	,002	1,088
Psichologinės	-,175	3,555	,059	,840
Fizinės	,194	3,991	,000	1,215
Išsilavinimas	-,036	,508	,476	,964

Šaltinis: sudaryta remiantis EDST duomenimis

7 lentelė. Logistinės regresijos (statybų sekt.) nepriklausomi kintamieji

	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vyras (1)	,339	,480	,001	1,404
Sveikata	,489	10,368	,001	1,631
Darbas	,350	4,325	,000	1,419
Išsilavinimas	-,153	2,602	,107	,859
Pojūčiai	,027	,060	,806	1,027
Medžiagos	,032	,113	,737	1,032
Fizinės	,013	,009	,925	1,013
Psichologinės	-,260	3,536	,060	,771

Šaltinis: sudaryta remiantis EDST duomenimis

Sudarytas logistinės regresijos modelis viešbučių ir restoranų sektoriui yra statistiškai reikšmingas, pseudodeterminacijos koeficientas lygus 0,297, tenkinama pageidaujama riba ($R^2 > 0,2$). Tai reiškia, kad reikšmės paskirstomos pakankamai gerai. Gautas dvinarės logistinės regresijos modelis nusako, ar vyresnio amžiaus asmuo ketina toliau dirbti, 74,3 proc. tikslumu. Remiantis sudarytu modeliu galima prognozuoti labiau tikėtinas reikšmes. Gauti rezultatai rodo, jei asmuo yra vyras, mažėja tikimybė, kad jis norėtų dirbti (žiūrėti 8 lentelę). Išskirtų veiksmų poveikis statistiškai nereikšmingas kaip ir statybų sektoriuje, tad galima manyti, kad įtakos neturi. Pasitenkinimas sveikata ir darbu turi teigiamą poveikį: kuo vertinimas geresnis, tuo didesnė tikimybė ilgiau dalyvauti sektoriaus veikloje.

8 lentelė. Logistinės regresijos (viešbučių sekt.) nepriklausomi kintamieji

	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vyras (1)	-,910	6,595	,000	,403
Sveikata	,937	16,296	,000	2,553
Darbas	,346	2,304	,002	1,414
Išsilavinimas	-,020	,032	,857	,980
Pojūčiai	,004	,000	,985	1,004
Medžiagos	,015	,008	,929	1,015
Fizinės	,120	,424	,515	1,128
Psichologinės	-,069	,164	,685	,933

Šaltinis: sudaryta remiantis EDST duomenimis

Analizuojant finansų sektorių sudarytas dvinarės logistinės regresijos modelis yra statistškai reikšmingas, pseudodeterminacijos koeficientas 0,308. Reikšmė tenkina ribą $R^2 > 0,2$. Tai reiškia, kad reikšmės paskirstomos tinkamai. Gautas modelis nusako, ar asmuo ketina dirbti sulaukus vyresnio amžiaus, 78,2 proc. tikslumu. Galima daryti prielaidą, kad šio sektoriaus modelis yra tiksliausias iš visų. Remiantis sudaryta regresija ir prognozuojant tikėtinas reikšmes matoma, kad lytis neturi reikšmės, kintamasis yra statistškai nereikšmingas ($p > 0,005$) (žiūrėti 9 lentelę). Iš rezultatų matomas faktoriaus poveikis. Statistiškai reikšmingos psichologiškai sudėtingos darbo sąlygos ($p = 0,003$). Galima teigti, kad finansų sektoriaus darbuotojai susiduria su emociškai sudėtingomis situacijomis, piktais klientais ir nepažįstamaisiais. Patiriant šiuos veiksnius, tikimybė ilgiau dirbti mažėja. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šiame sektoriuje statistškai reikšmingas išsilavinimas. Tikimybė dirbti didėja, kai pasiektas lygis yra aukštesnis. Pasitenkinimas sveikata ir darbu turi teigiamą poveikį kaip ir anksčiau aptartuose sektoriuose: kuo vertinimas geresnis, tuo didesnė tikimybė likti ilgiau.

Modelis, apimantis viešojo administravimo sektorių, yra statistškai reikšmingas. Pseudodeterminacijos koeficientas 0,209, ši reikšmė tenkina ribą $R^2 > 0,2$. Galima daryti išvadą, kad reikšmės paskirstomos tinkamai. Gautas dvinarės logistinės regresijos modelis nusako ketinimą dirbti statybų sektoriuje 74,3 proc. tikslumu. Modelis prognozuoja labiau tikėtinas reikšmes (žiūrėti 10 lentelę). Rezultatai rodo, kad visi faktoriai yra statistškai nereikšmingi ($p > 0,005$). Galima manyti, kad šiame sektoriuje nesusiduriama su rizikos veiksniais ir kenksmingomis darbo sąlygomis arba jos tiesiog neturi reikšmės darbuotojų ketinimui. Pasitenkinimas sveikata ir darbu yra statistškai reikšmingi: kuo pasitenkinimas didesnis, tuo didesnė tikimybė ilgiau dirbti šiame sektoriuje. Ketinimui įtakos turi išsilavinimas – kuo jis aukštesnis, tuo labiau tikėtina dirbti viešajame sektoriuje sulaukus vyresnio amžiaus.

9 lentelė. Logistinės regresijos (finansų sekt.) nepriklausomi kintamieji

	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vyras (1)	-,432	1,047	,306	,649
Sveikata	,998	10,953	,001	2,714
Darbas	,755	4,521	,000	2,127
Išsilavinimas	,066	,292	,002	1,068
Pojūčiai	-,370	,327	,567	,691
Medžiagos	,521	,367	,545	1,684
Fizinės	-,061	,084	,772	,941
Psichologinės	-,290	,780	,003	1,336

Šaltinis: sudaryta remiantis EDST duomenimis

10 lentelė. Logistinės regresijos (viešasis sekt.) nepriklausomi kintamieji

	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vyras (1)	-,210	,875	,350	,810
Sveikata	,625	18,176	,000	1,868
Darbas	,343	4,267	,001	1,410
Išsilavinimas	,000	,000	,000	1,000
Pojūčiai	-,272	3,960	,047	,762
Medžiagos	-,202	2,115	,146	,817
Fizinės	,161	2,589	,108	1,174
Psichologinės	,206	2,005	,157	1,229

Šaltinis: sudaryta remiantis EDST duomenimis

Sudarytas logistinės regresijos modelis švietimo sektoriui yra statistiškai reikšmingas, pseudodeterminacijos koeficiento reikšmė 0,219, tenkinama pageidaujama riba ($R^2 > 0,2$). Tai reiškia, kad reikšmės paskirstomos pakankamai gerai. Gautas dvinarės logistinės regresijos modelis nusako, ar vyresnio amžiaus asmuo ketina toliau dirbti, 69,9 proc. tikslumu. Remiantis modelio rezultatais galima prognozuoti labiau tikėtinas reikšmes. Gauti rezultatai rodo, jei asmuo yra vyras, mažėja tikimybė, kad jis norėtų dirbti (žiūrėti 11 lentelę). Matomas faktorių poveikis, statistiškai reikšmingos ($p = 0,003$) psichologinės sąlygos. Susiduriant su šiuo faktoriumi tikimybė dirbti mažėja. Kiti faktoriai statistiškai nereikšmingi, tad galima manyti, kad šiame sektoriuje įtakos neturi. Pasitenkinimas sveikata ir darbu turi teigiamą poveikį: kuo vertinimas geresnis, tuo didesnė tikimybė ilgiau dalyvauti švietimo sektoriuje.

11 lentelė. Logistinės regresijos (švietimo sekt.) nepriklausomi kintamieji

	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vyras (1)	-,714	13,071	,000	,490
Sveikata	,376	9,471	,002	1,457
Darbas	,256	3,564	,000	1,292
Išsilavinimas	-,064	1,398	,000	,938
Pojūčiai	-,215	2,070	,150	,806
Medžiagos	,042	,080	,777	1,043
Fizinės	-,227	6,140	,052	,797
Psichologinės	-,115	,848	,003	,892

Šaltinis: sudaryta remiantis EDST duomenimis

Modelis, apimantis sveikatos paslaugų sektorių, yra statistiškai reikšmingas. Pseudodeterminacijos koeficientas lygus 0,279, ši reikšmė tenkina ribą $R^2 > 0,2$. Galima daryti išvadą, kad reikšmės paskirstomos tinkamai. Gautas dvinarės logistinės regresijos modelis nusako ketinimus dirbti 73,8 proc. tikslumu. Akivaizdžiai matoma, kad lytis statistiškai nereikšminga ($p > 0,000$) (žiūrėti 12 lentelę). Rezultatai rodo, kad visi faktoriai yra statistiškai nereikšmingi ($p > 0,005$). Galima manyti, kad kenksmingos darbo sąlygos neturi reikšmės darbuotojų ketinimams. Pasitenkinimas sveikata ir darbu turi teigiamą poveikį: kuo pasitenkinimas didesnis, tuo didesnė tikimybė ilgiau dirbti šiame sektoriuje. Taip pat matoma, kad aukštesnis išsilavinimas didina tikimybę ilgiau dalyvauti sveikatos paslaugų veikloje.

12 lentelė. Logistinės regresijos (sveikatos sekt.) nepriklausomi kintamieji

	B	Wald	Sig.	Exp(B)
Vyras (1)	-,384	2,659	,103	,681
Sveikata	,738	40,614	,000	2,091
Darbas	,638	23,300	,000	1,892
Išsilavinimas	-,082	2,763	,000	,921
Pojūčiai	,132	,892	,345	1,141
Medžiagos	-,087	,832	,362	,916
Fizinės	,028	,115	,735	1,029
Psichologinės	-,002	,001	,982	,998

Šaltinis: sudaryta remiantis EDST duomenimis

Išvados

Analizuojant vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimą darbo rinkoje lemiančius veiksnius mokslinėje literatūroje išryškėjo, kad dažnai manoma, jog pensinio amžiaus ilginimas – veiksmingas būdas vyresnio amžiaus asmenų nedarbo problemoms spręsti. Tačiau, įveikiant iššūkius, tikslinga svarstyti pensinio amžiaus diferencijavimo galimybes, atsižvelgiant į konkretaus sektoriaus specifiką ir asmens charakteristiką. Paprastai stipresnes paskatas dirbti sukuria tokie veiksniai, kaip antai finansų stygius, aukštesnis išsilavinimas ir galimybė įgyti naujų kompetencijų, gera sveikata, tinkamos darbo sąlygos bei darbo ir gyvenimo pusiausvyrą.

Atlikus tyrimą išryškėjo tendencija, kad trys ketvirtadaliai vyresnio amžiaus asmenų nori tęsti savo profesinę karjerą, tačiau nuostatos skiriasi tam tikruose sektoriuose. Itin svarbus teigiamas sveikatos ir darbo sąlygų vertinimas, tai didina tikimybę ilgiau dalyvauti kiekvieno sektoriaus veikloje. Lyties aspektas svarbus žemės ūkio, viešbučių ir švietimo srityse – tikimybė dirbti mažėja, jei tai yra vyras. Statybų sektoriuje vyriška lytis padidina tikimybę. Finansų, viešojo administravimo, švietimo ir sveikatos paslaugų srityse svarbus išsilavinimo vaidmuo: aukštesnis jo lygmuo didina tikimybę ilgiau dirbti. Kituose sektoriuose tai reikšmės neturėjo, galima manyti, kad tai aukštos kvalifikacijos nereikalaujantys darbai, tad išsilavinimas neturi svarbos. Tyrimo metu išskirti kenksmingi veiksniai turėjo įtakos keturiuose šakose. Psichologiškai sudėtingos sąlygos turėjo įtakos finansų ir švietimo sektoriuose, kenksmingos medžiagos ir fiziškai sudėtingos darbo sąlygos veikia gamybos sektoriaus darbuotojų nuostatas, o kenksmingi pojūčiai turi įtakos žemės ūkio sektoriuje.

Literatūra

Appanah, A., Biggs, S. 2015. Age friendly organisations: the role of organisational culture and the participation of older workers, *Journal of Social Work Practice* [interaktyvus], 29(1), 37–51. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2019 01 15].

Brazienė, R., Mikutavičienė, I. 2015. Diskriminacijos dėl amžiaus raiška Lietuvos darbo rinkoje, *Filosofija. Sociologija* [interaktyvus], 26(2), 87–98. Prieiga per internetą: <<http://www.lmaleidykla.lt/>> [žiūrėta 2019 01 12].

Bouman, R. et al. 2015. *Ageing and labour market implications for Lithuania*. [interaktyvus] Geneva: International Labour Office. Prieiga per internetą: <<http://www.ilo.org/>> [žiūrėta 2019 02 12].

Boveda, I., Metz, A. J. 2016. Predicting End-of-Career Transitions for Baby Boomers Nearing Retirement Age, *The Career Development Quarterly* [interaktyvus], 64(6), 153–168. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2019 10 20].

Breinek, P. 2018. PROBLEMS OF OLDER WORKERS ON THE LABOUR MARKET, *ACTA UNIVERSITATIS AGRICULTURAE ET SILVICULTURAE MENDELIANAE BRUNENSIS* [interaktyvus], 66(4), 1073–1084. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2019 10 20].

Buckley, J. et al. 2013. Are baby-boomers healthy enough to keep working? Health as a mediator of extended labour force participation, *Australian Journal of Social Issues* [interaktyvus], 48(2), 197–221. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2019 10 12].

Europa 2020. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. Europos Komisijos komunikatas [interaktyvus] Briuselis: Europos Komisija. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/>> [žiūrėta 2019 02 12].

Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas dėl Europos aktyvaus senėjimo ir kartų solidarumo metų (2012 m.), 2011, Nr. 940/2011 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <[/ec.europa.eu/social/ajax](http://ec.europa.eu/social/ajax)> [žiūrėta 2019 10 20].

Fleischmann, M., Koster, F. 2018. Older workers and employer-provided training in the Netherlands: a vignette study, *Ageing & Society* [interaktyvus], 38(10), 1995–2018. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2019 01 15].

Gaag, N., Beer, J. 2015. From demographic dividend to demographic burden: the impact of population ageing on economic growth in Europe, *Economic & Social Geography* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2019 02 20].

Garlauskaitė, A., Zabaraukaitė, R. 2015. Lietuvos gyventojų senėjimą lemiančių veiksnių analizė, *Verslas XXI amžiuje* [interaktyvus], 7(2), 199–209. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2019 01 15].

Gedvilienė, G. et al. 2015. Suaugusiųjų bendrųjų kompetencijų plėtra [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://eltalpykla.vdu.lt>> [žiūrėta 2019 10 12].

Ghoshch, N., Sangheon, L., Deirdre, M., 2006. *Conditions of work and employment for older workers in industrialized countries: Understanding the issues*. [interaktyvus] Geneva: International Labour Office. Prieiga per internetą: <<http://www.ilo.org/>> [žiūrėta 2019 10 12].

Ghoshch, N. 2008. *Age discrimination and older workers: Theory and legislation in comparative context*. [interaktyvus] Geneva: International Labour Office. Prieiga per internetą: <<http://www.ilo.org/>> [žiūrėta 2019 12 12].

Gong, C., McNamara, J., 2011. Workforce participation and non-participation among baby boomers in Australia, *National Centre for Social and Economic Modelling* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://apo.org.au/>> [žiūrėta 2019 02 20].

Gruževskis, B., Orlova, U. L. 2012. Sąvokos gyvenimo kokybė raidos tendencijos, *Socialinis darbas* [interaktyvus], 1: 7–18. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt>> [žiūrėta 2019 10 20].

Henkens, K., Dalen, H. 2011. The Employer's Perspective on Retirement, *Network for Studies on Pensions Aging and Retirement* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2019 10 12].

Lengvinienė, S., Rutkienė, A. 2016. Darbdavių požiūris į mokymosi reikšmę vyresnio amžiaus asmenims išlikti darbo rinkoje, *Andragogika* [interaktyvus], 1(7): 33–48. Prieiga per internetą: <journals.ku.lt/index.php/andragogy/> [žiūrėta 2019 10 20].

Merriam, S. B. et al. 2015. Adult learning: Linking theory and practice, *Educational Gerontology* [interaktyvus], 41(7): 546–547. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2019 10 20].

Moskvina, J., Skučienė, D. 2014. Pasitraukimo iš darbo rinkos vyresniame amžiuje veiksniai, *Gerontologija* [interaktyvus], 15(2): 88–96. Prieiga per internetą: <<http://www.gerontologija.lt/>> [žiūrėta 2019 10 12].

Mulders, J., Wadensjo, E. 2015. Understanding Employment Participation of Older [interaktyvus]. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2019 10 12].

Okunevičiūtė- Neverauskienė, L., Moskvina, J. 2008. Vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimo darbo rinkoje galimybių vertinimas, *Socialinis darbas* [interaktyvus], 7(1): 26–35. Prieiga per internetą: <<http://www.gerontologija.lt/>> [žiūrėta 2020 03 15].

Okunevičiūtė Neverauskienė L., Moskvina J. 2013. Vyresnio amžiaus asmenų situacijos pokyčiai.

Socialinis ekonominis kontekstas, *Gerontologija* [interaktyvus], 14(1): 46–59. Prieiga per internetą: <<http://www.gerontologija.lt/>> [žiūrėta 2020 03 22].

Okunevičiūtė-Neverauskienė L., Pocius A. 2017. Vyresnio amžiaus asmenų situacijos šalies darbo rinkoje pokyčiai demografinės raidos kontekste, *Socialinis ugdymas* [interaktyvus], 47(3): 128–149 [žiūrėta 2020 03 22].

Pitt-Catshoupes, N. ir Smyer, M. A. 2005. Older Workers: What Keeps Them Working?, *Aging and Work* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.bc.edu/>> [žiūrėta 2019 10 12].

Sewdas, R. *et al.* 2017. Why older workers work beyond the retirement age: a qualitative study, *BMC Public Health* [interaktyvus], 17(1): 672. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2019 01 20].

Skučienė, D. *et al.* 2015. Senėjanti visuomenė: kaip mes pasirengę? Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.

Stankūnienė, V., Jasilionis, D., Baublytė, M. 2014. Lietuvos demografinis kelias: 3 praeities ir lyginamoji perspektyvos, *Demografija visiems* [interaktyvus], 1: 3–8. Prieiga per internetą: <<http://demografija.vdu.lt/>> [žiūrėta 2019 12 12].

Teitelbaum, M. S. 2015. Political demography: Powerful trends under-attended by demographic science, *Political demography* [interaktyvus], 69(1): 87–95. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2019 10 20].